

Comparative Comparison of Children's Right to Play in the Legal Systems of Iran and the United States

ARTICLE INFO

DOI:10.48311/clr.2025.101666.0

Article Type

Research Article

Authors:

¹ Mahdi Mollaei

ORCID: <https://0000-0002-2952-0312>

Affiliation:

¹ Assistant Professor in Private Law,
Faculty of Industries and
Management, Shahrood University of
Technology, Shahrood, Iran

Correspondence:

Email: Mahdi.Mollaei@shahroodut.ac.ir

Article History:

Received: 2025/05/09

Received in Revised form: 2025/11/06

Accepted: 2025/11/12

Abstract

Children's right to play has been considered as one of the fundamental rights in international documents and national legal systems and plays an important role in child development. This article examines children's right to play in the legal systems of Iran and the United States with a comparative approach. The fundamental question is, what's the scope of children's right to play, and what are its enforcement guarantees? In Iran, although Article 31 of the Convention on the Rights of the Child and some jurisprudential rulings emphasize the right to play, domestic laws lack clear mechanisms for implementing this right. The Law on the Protection of Children and Adolescents and scattered educational programs focus more on prohibiting child labor and formal education than on creating play-based infrastructure. In contrast, the United States, by adopting documents such as the "Charter of the Rights of the Child in Sport," guarantees the right to access to safe sports environments, trained coaches, and activities appropriate to the child's development. This country also focuses on the qualitative development of play in physical and digital environments with programs such as "Project Play." At the international level, Article 31 of the Convention on the Rights of the Child recognizes the right to rest, leisure, play, and cultural participation as inalienable rights of children. A comparative study shows that Iran, compared to international standards, faces structural challenges in the regulation and implementation of children's right to play (such as the lack of targeted support programs, lack of play spaces, and lack of awareness among families). While the United States, despite progress in creating sports and digital environments, still faces inequality in access for disadvantaged children. This study presents the need to review Iran's domestic laws, develop play infrastructure, and further align with international documents as key solutions. The proposal to add supplementary articles to the Law on the Protection of Children and Adolescents is one of the achievements of this article.

Keywords: Children's right to play, Children's Rights in Iran, Children's rights in the United States, Convention on the Rights of the Child, Comparative Study of Children's Rights

مقایسه تطبیقی حق بازی کودکان در نظام حقوقی ایران و آمریکا

مهدی ملائی*

استادیار گروه اقتصاد، دانشکده صنایع و مدیریت، دانشگاه صنعتی شاهرود، شاهرود، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۸/۲۱

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۸/۱۵

تاریخ ارسال: ۱۴۰۴/۰۲/۱۹

چکیده

حق بازی کودکان به عنوان یکی از حقوق بنیادین در اسناد بین‌المللی و نظام‌های حقوقی ملی مورد توجه قرار گرفته است و نقش مهمی در رشد کودک دارد. این مقاله با رویکرد تطبیقی، حق بازی کودکان را در نظام حقوقی ایران و آمریکا بررسی می‌کند. سؤال اساسی آن است که گستره حقوق بازی کودکان چیست و چه ضمانت اجرایی دارد؟ در ایران، اگرچه ماده ۳۱ کنوانسیون حقوق کودک و برخی احکام فقهی بر حق بازی تأکید دارند، قوانین داخلی فاقد سازوکارهای شفاف برای اجرای این حق هستند. قانون حمایت از اطفال و نوجوانان و برنامه‌های پراکنده آموزشی، بیشتر بر ممنوعیت کار کودک و آموزش رسمی متمرکزند تا ایجاد زیرساخت‌های بازی محور. در مقابل، آمریکا با تصویب اسنادی مانند «منشور حقوق کودکان در ورزش» حق دسترسی به محیط‌های ورزشی امن، مریان آموزش‌دیده و فعالیت‌های متناسب با رشد کودک را تضمین می‌کند. این کشور با برنامه‌هایی نظیر «Project Play» بر توسعه کیفی بازی در محیط‌های فیزیکی و دیجیتال تمرکز دارد. بررسی تطبیقی حاضر، با روش توصیفی تحلیلی نشان می‌دهد ایران در مقایسه با استانداردهای بین‌المللی، در زمینه تقنین و اجرای حق

Email: Mahdi.Mollaie@shahroodut.ac.ir

* نویسنده مسئول مقاله:

کپی‌رایت © ۲۰۲۶، انتشارات دانشگاه تربیت مدرس (TMU Press). این مقاله به صورت دسترسی آزاد منتشر شده و تحت مجوز بین‌المللی Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 قرار دارد. بر اساس این مجوز، شما می‌توانید این مطلب را در هر قالب و رسانه‌ای کپی، بازنشر و بازآفرینی کنید و یا آن را ویرایش و بازسازی نمایید، به شرط آنکه نام نویسنده را ذکر کرده و از آن برای مقاصد غیرتجاری استفاده کنید.

بازی کودکان با چالش‌های ساختاری (نظیر نبود برنامه‌های حمایتی هدفمند، کمبود فضاهای بازی و ناآگاهی خانواده‌ها) روبه‌روست. درحالی‌که آمریکا با وجود پیشرفت در ایجاد محیط‌های بازی، هنوز با نابرابری در دسترسی کودکان محروم مواجه است. این مطالعه لزوم بازنگری در قوانین داخلی ایران، توسعه زیرساخت‌های بازی و همسویی بیشتر با اسناد بین‌المللی را به عنوان راهکارهای کلیدی ارائه می‌دهد. پیشنهاد الحاق مواد تکمیلی به قانون حمایت از اطفال و نوجوانان از دستاوردهای مقاله حاضر است.

واژگان کلیدی: حق بازی کودکان، حقوق کودک در ایران، حقوق کودک در آمریکا، کنوانسیون حقوق کودک، مطالعه تطبیقی حقوق کودک.

۱. مقدمه

حق بازی، یکی از حقوق مستقل و بنیادین کودکان است که در اسناد بین‌المللی، به ویژه ماده ۳۱ کنوانسیون حقوق کودک، با عناصری مشخص به رسمیت شناخته شده و بر اهمیت آن در رشد کودکان تأکید شده است. ماده مذکور، حق بازی، استراحت، اوقات فراغت و مشارکت فرهنگی را به عنوان حقوق غیرقابل انکار کودکان به رسمیت می‌شناسد. حق کودک بر بازی که حقی متمایز از حق تفریح کودک است، به معنای حق هر کودک برای دسترسی آزادانه و برابر به فعالیت‌های بازی است که خود کودک آن را آغاز، جهت‌دهی و سازمان‌دهی می‌کند و این حق جزو حقوق اساسی و غیرقابل سلب کودکان به شمار می‌رود. این حق، فراتر از صرفاً سرگرمی است و نقش حیاتی در رشد جسمی، ذهنی، هیجانی و اجتماعی کودکان ایفا می‌کند، موجب شکوفایی خلاقیت، تقویت مهارت‌های شناختی، افزایش عزت نفس و سلامت روان آنان می‌شود. مصداق حق کودک بر بازی عبارت‌اند از: بازی آزاد، ایمن و خودجوش، سرگرمی، دسترسی به فضای باز مناسب (تولکیان و سینایی، ۱۳۹۷: ۶۲)، زمان کافی برای بازی، مشارکت فعال و آزادی بیان کودک در بازی، حق بازی در محیط دیجیتال همراه با حفظ تعادل با بازی‌های فیزیکی و جلوگیری از آسیب‌های احتمالی فضای مجازی. اجرای این حق مستلزم فراهم آوردن شرایطی است که کودکان بتوانند بدون تبعیض جنسیتی، نژادی، مذهبی، قومی یا

توانمندی از این حقوق بهره‌مند شوند. همچنین، بازی باید به عنوان حق بنیادین کودکان در قوانین داخلی و سیاست‌های عمومی به رسمیت شناخته شده و نهادهای مسئول نسبت به ایجاد زیرساخت‌ها، آموزش خانواده‌ها و نظارت بر روند بازی‌های کودکان اقدام کنند (سیدناصری، ۱۴۰۳، ص ۱). با این حال، میزان توجه و نحوه تضمین این حق در نظام‌های حقوقی مختلف، متفاوت است. در این راستا پرسش‌های مهمی مطرح می‌شود: گستره حقوق بازی کودکان در ایران و آمریکا چیست؟ آیا حقوق مذکور جامع است و به خوبی تضمین شده است؟ در نظام حقوقی ایران، اگرچه اسناد بالادستی و برخی مقررات به صورت کلی به رفاه و رشد همه‌جانبه کودک اشاره دارند، اما قوانین مشخص و اجرایی درباره حق بازی، ایجاد فضاهای مناسب بازی، و مشارکت کودکان در طراحی محیط‌های بازی کمتر دیده می‌شود و اقدامات بیشتر جنبه سلیقه‌ای و غیرساختاری دارند. در مقابل، نظام حقوقی آمریکا با تدوین سیاست‌ها و برنامه‌های ویژه، از جمله منشور حقوق کودکان در ورزش و حمایت از باشگاه‌های بازی و فعالیت‌های فوق برنامه، تلاش کرده است دسترسی برابر و ایمن به فضاهای بازی و تفریحی را برای همه کودکان تضمین کند. اسناد بین‌المللی نیز با ارائه استانداردهای مشخص، دولت‌ها را به ایجاد زیرساخت‌های لازم، آموزش خانواده‌ها و مشارکت کودکان در فرآیند تصمیم‌گیری درباره فضاهای بازی ملزم می‌کنند. مطالعه تطبیقی این حوزه، ضمن آشکار ساختن نقاط قوت و ضعف هر نظام، می‌تواند زمینه‌ساز اصلاح قوانین داخلی، ارتقای کیفیت فضاهای بازی و تحقق بهتر حق بازی کودکان باشد.

از نظر پیشینه تحقیق، مطالعات در زمینه حقوق کودکان عمدتاً بر موضوعات کلی حقوق کودک، مسئولیت کیفری اطفال و حمایت‌های اجتماعی متمرکز بوده‌اند. در حوزه حق بازی کودکان، در پایگاه‌های علمی داخلی، کمتر مقاله‌ای به بررسی تطبیقی حق بازی پرداخته و اغلب مطالعات بر حقوق کیفری یا آموزشی کودک تمرکز دارند. در یکی از مطالعات، قبولی درفشان، بختیاروند و سعدی در پژوهشی (۱۴۰۰) نقص حریم خصوصی کودکان توسط اسباب‌بازی‌های هوشمند را مورد بررسی قرار داده‌اند. کمالی در تحقیقی (۱۴۰۱) آثار بازی درمانی کودک محور را بررسی کرده است. گنجی و همکاران (۱۴۰۲)، در پژوهشی سیاست‌های

حوزه بازی‌های رایانه‌ای را تحلیل کرده‌اند. قاسمی در مطالعه‌ای (۱۴۰۲) چالش‌های صنعت اسباب‌بازی را ارزیابی کرده است.

لازم به ذکر است تبیین جامع مصادیق حقوق بازی کودکان و مطالعه تطبیقی با نظام حقوقی آمریکا از نوآوری‌های این پژوهش بوده و مقاله حاضر در چارچوب نظریه‌هایی مانند «بهترین منفعت کودک»، «عدالت توزیعی»، و «حقوق فرهنگی کودک»، به بررسی وضعیت حق بازی کودکان در نظام حقوقی ایران و آمریکا می‌پردازد و راهکارهایی برای ارتقاء آن در ایران پیشنهاد می‌دهد.

۲. تحلیل حقوق کودکان بر بازی در نظام حقوقی ایران

نهادهای تصمیم‌گیر و سیاست‌گذار در زمینه حقوق کودک بر بازی در ایران شامل مجموعه‌ای از دستگاه‌ها و سازمان‌های دولتی و غیردولتی است که به طور مستقیم یا غیرمستقیم در حمایت، سیاست‌گذاری و نظارت بر حقوق کودکان به ویژه حق بازی فعالیت می‌کنند. مرجع ملی کنوانسیون حقوق کودک (وزارت دادگستری) سیاست‌گذار اصلی در زمینه اجرای مفاد کنوانسیون حقوق کودک در ایران است و نقش هماهنگ‌کننده میان نهادهای مختلف را دارد. وزارت آموزش و پرورش مسئولیت توسعه برنامه‌های آموزشی و تربیتی از جمله فراهم آوردن فضاهای بازی و تفریح در مدارس را بر عهده دارد و در سند تحول بنیادین بر اهمیت بازی در رشد کودکان تأکید شده است. با این حال، در ایران نهاد ملی مستقل و منسجمی که به طور اختصاصی و جامع بر حق بازی و تفریح کودک تمرکز داشته باشد، وجود ندارد و این امر چالشی در سیاست‌گذاری و اجرای حقوق کودک به شمار می‌رود.

۲-۱. حق بازی کودک در نظام قانونی ایران

قانون اساسی و سیاست‌های کلی نظام

قانون اساسی ایران به طور مستقیم حق بازی کودکان را شناسایی نکرده است؛ لیکن اصولی از قانون اساسی ایران به شکل غیرمستقیم با حق بازی کودکان مرتبط است اما به صراحت

نمی‌توان حق بازی کودک را از آن استنباط کرد. طبق اصول سوم و سی‌ام دولت موظف است همه امکانات خود را برای رشد فضایل اخلاقی و ایجاد امکانات عادلانه برای همه در تمام زمینه‌ها و تأمین حقوق همه افراد به کار گیرد و از امکانات خود برای «آموزش و پرورش و تربیت بدنی رایگان برای همه در تمام سطوح» استفاده نماید. به موجب اصل بیستم همه افراد ملت اعم از کودکان در حمایت قانون قرار دارند اما ضمانت اجرایی آن برای حقوق فرهنگی کودک بیان نشده است. در اسناد بالادستی عنوان دقیق سیاست‌های کلی نظام جمهوری اسلامی ایران در زمینه بازی، اسباب‌بازی و محیط بازی کودکان به صورت رسمی و مکتوب در اسناد بالادستی منتشر نشده است، اما بر اساس مطالعات و تحلیل‌های موجود، این سیاست‌ها در قالب «پیش‌نویس سیاست بازی کودکان ایرانی» و «سیاست‌های بازی محور» تدوین و در جلسات هم‌اندیشی با حضور نمایندگان سازمان‌های مرتبط و ذینفعان بررسی شده‌اند. این سیاست‌ها با هدف کاهش نابرابری‌های اجتماعی، تحقق عدالت در سلامت، ارتقای کیفیت و دسترسی به محیط‌ها و اسباب‌بازی‌های استاندارد، و تشکیل شورای ملی بازی کودکان تدوین شده‌اند. نکات کلیدی این سیاست‌ها عبارتند از: توجه به بازی به عنوان مؤلفه‌ای تربیتی و اجتماعی؛ تدوین و نهایی‌سازی سیاست‌های بازی کودکان با مشارکت سازمان‌های ذی‌ربط و تشکیل شورای ملی بازی؛ کاهش نابرابری‌های اجتماعی با فراهم کردن فرصت‌های برابر بازی؛ توجه به تاریخچه و میراث بازی‌های سنتی و تحول بازی در ایران؛ نظارت و حمایت از صنعت بازی‌های دیجیتال؛ به‌روزرسانی قوانین و توسعه فضاهای بازی شهری و محیط‌های بازی ایمن (فروزان، دماری و عشرتی، ۱۳۹۵: ۸۹).

قانون الحاق ایران به کنوانسیون حقوق کودک

حق بازی کودکان در ماده ۳۱ کنوانسیون حقوق کودک، به رسمیت شناخته شده است. این ماده حق کودک را برای بازی و شرکت آزادانه در فعالیت‌های مربوط به آن متناسب با سن خود تضمین می‌کند (میشکار مطلق، ۱۳۹۱: ۸). کشورهای عضو کنوانسیون موظف‌اند شرایط لازم برای تحقق این حق را فراهم آورند. ایران در سال ۱۳۷۳ با شروط عدم تعارض با قوانین داخلی و موازین اسلامی به این کنوانسیون پیوست. طبق ماده ۹ قانون مدنی، معاهدات بعد در

تصویب، در حکم قانون و الزام آور هستند، لذا ماده مذکور صرفاً تعهدی اخلاقی و سیاسی نیست و قابلیت استناد قضایی دارد، اما در قوانین داخلی برای نقض این حق ضمانت اجرایی در نظر گرفته نشده و جرم انگاری نشده است و ضروری است در این خصوص، مقررات اختصاصی وضع شود. کمیته حقوق کودک سازمان ملل در نظریه تفسیری شماره ۲۵ (۲۰۲۱) بر لزوم تضمین این حق در محیط دیجیتال نیز تأکید کرده و دولت‌ها را موظف به فراهم آوردن فرصت‌های بازی و تفریح در فضای دیجیتال و هم‌زمان حفظ تعادل با بازی‌های فیزیکی کرده است. این نظریه نشان می‌دهد که بازی در دنیای معاصر باید شامل محیط‌های فیزیکی و دیجیتال باشد تا رشد همه‌جانبه کودک تضمین شود. حق بازی در اسناد بین‌المللی دارای چهار مؤلفه کلیدی است و باید بهترین منفعت کودک تأمین شود: محیط بازی امن و مناسب، زمان بازی کافی، به رسمیت شناختن حق بازی کودک و آگاهی از حق بازی کودک و مطالبه آن (میثمی، آقاجانی رونقی، آیدا، شهبازیو آرامش، ۱۳۹۹: ۱۳۹).

قانون حمایت از اطفال و نوجوانان و قانون مدنی

قوانین ایران مانند قانون حمایت از اطفال و نوجوانان و قانون مدنی (در مواد ۱۱۶۸ و ۱۱۷۳)، بیشتر بر تکالیف والدین در نگهداری و تربیت کودک متمرکزند و حق بازی را به عنوان یک حق مستقل و الزام‌آور به رسمیت نمی‌شناسند. در قانون حمایت از اطفال و نوجوانان، محروم کردن کودک از بازی از مصادیق کودک‌آزاری و بی‌توجهی به حقوق کودک شمرده شده و این به معنای شناسایی «حق بازی» به صورت مستقل نبوده و صرفاً یک مصداق از بی‌توجهی به حقوق کودک است (حیدری و رضوانی، ۱۳۹۸: ۳۱). قوانین مذکور به صورت کلی به حمایت از حقوق کودکان پرداخته‌اند، ولی به طور مشخص حق بازی را به عنوان یک حق مستقل و الزام‌آور تعریف نکرده‌اند.

سند تحول بنیادین آموزش و پرورش

در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش ایران، حق بازی کودکان به عنوان یکی از مؤلفه‌های مهم رشد و یادگیری آنان مورد تأکید قرار گرفته است. این سند با رویکرد تربیتی و تربیت همه‌جانبه، بر ضرورت فراهم آوردن فضاها و فرصت‌های مناسب برای بازی و خلاقیت

کودکان تأکید دارد و بازی را به عنوان ابزاری مؤثر در یادگیری فعال، شاداب و ماندگار معرفی می‌کند. بر اساس این سند، ایجاد «اتاق‌های بازی و یادگیری» در مدارس ابتدایی از جمله راهکارهای عملی برای تحقق این حق است. همچنین بازی به عنوان زبان مشترک میان کودک و خانواده و مدرسه شناخته شده و می‌تواند به بهبود ارتباطات و افزایش نشاط و شادابی در محیط آموزشی کمک کند. سند تحول بنیادین آموزش و پرورش ایران حق بازی کودکان را به عنوان یکی از حقوق اساسی آنان در فرایند تربیت و آموزش به رسمیت شناخته و بر ضرورت توسعه زیرساخت‌ها، آموزش معلمان و ایجاد فضاهای مناسب بازی در مدارس تأکید می‌کند تا کودکان بتوانند در محیطی شاداب، خلاق و امن به رشد همه‌جانبه دست یابند (اخلاقی و صالح، ۱۳۹۹: ۵۶). با وجود این سند مذکور از ضمانت اجرای کافی برخوردار نیست زیرا در سند مذکور، برای نقض حق بازی کودک مجازاتی در نظر گرفته نشده و مسئول اجرای آن به صراحت مشخص نشده است.

سند ملی حقوق کودک و نوجوان

مطابق ماده ۷ سند ملی حقوق کودک و نوجوان، کودک حق دارد متناسب با سن و جنس خود از تفریح، بازی و ورزش که متناسب با فرهنگ ملی و اسلامی باشد، برخوردار شود. او حق دارد از اسباب‌بازی‌های استاندارد مطابق با نیازمندی‌های خود و توانمندی سرپرست قانونی خویش بهره‌مند شود و از حق دسترسی به امکانات و فضاهای بازی، ورزش و تفریح امن و استاندارد برخوردار است. دولت موظف است در این باره، زمینه‌ها و بسترهای مناسب را به ویژه برای اوقات فراغت فراهم آورد. مطابق بند ۹ ماده ۶ سند مذکور، حق فوق برای کودکان معلول نیز شناسایی شده است (غمامی، فعلی و حیدری، ۱۴۰۱: ۶۳). سند مذکور نیز فاقد ضمانت اجرای مناسب است زیرا در سند مذکور، علیرغم به رسمیت شناختن حق بازی کودک، برای نقض آن مجازاتی در نظر گرفته نشده و مسئول اجرای این حق دقیقاً مشخص نشده است.

دستورالعمل‌های سازمان ملی استاندارد، شورای نظارت بر اسباب‌بازی و وزارت ارشاد

الف- استاندارد اسباب‌بازی و تجهیزات زمین بازی: طبق دستورالعمل مذکور، تمامی اسباب‌بازی‌های تولید داخل و وارداتی باید مطابق استانداردهای اجباری سازمان ملی استاندارد ایران باشند. این استانداردها شامل ایمنی فیزیکی و شیمیایی، ثبات رنگ، اشتعال‌پذیری، ترکیبات شیمیایی و ویژگی‌های مکانیکی اسباب‌بازی‌ها است. گمرکات کشور موظف‌اند تنها اسباب‌بازی‌های دارای تأییدیه استاندارد را ترخیص کنند و تولیدکنندگان داخلی نیز باید پیش از عرضه محصول، مهر استاندارد دریافت کنند. استانداردهای مربوط به تجهیزات زمین بازی خانگی و عمومی شامل ایمنی تاب‌ها، سرسره‌ها، الاکلنگ‌ها و سطوح جذب ضربه است تا محیط بازی کودکان ایمن باشد (گل شیرازی، صفاری، نمازی زاده و نادى، ۱۴۰۱: ۲۱۹؛ دبیرخانه شورای نظارت بر اسباب‌بازی، استانداردهای اسباب‌بازی). ملاحظه می‌شود که در دستورالعمل مذکور نیز ضمانت اجرای نقض استانداردها مشخص نشده است. استانداردهای مذکور، برای تعیین مسئولیت کیفی یا حقوقی در پرونده‌های مربوط به حوادث کودکان در حین بازی نقش مؤثری دارند.

ب- بازی‌های رایانه‌ای: بنیاد ملی بازی‌های رایانه‌ای در ایران به عنوان نهاد متولی صنعت بازی‌های دیجیتال و ویدئویی، نقش مهمی در حمایت، سیاست‌گذاری و نظارت بر فعالیت‌های مرتبط با بازی‌های رایانه‌ای دارد که بخشی از آن به حقوق کودکان بر بازی مرتبط می‌شود. این بنیاد که زیر نظر وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی فعالیت می‌کند، وظایفی همچون تدوین سیاست‌ها و استانداردهای مربوط به بازی‌های دیجیتال، برنامه‌ریزی در زمینه بازی‌های تفریحی و آموزشی و حمایت از آموزش و تربیت نیروی انسانی متخصص در حوزه بازی‌سازی را بر عهده دارد. از جمله نقش‌های بنیاد در زمینه حقوق کودکان بر بازی می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: تدوین و اجرای سیاست‌های حمایتی و تشویقی برای تولید و عرضه بازی‌های دیجیتال متناسب با سن و رشد کودکان، رصد و نظارت بر بازار بازی‌های دیجیتال، برنامه‌ریزی و حمایت از آموزش بازی‌سازی، ترویج سواد بازی‌های دیجیتال، ایجاد و توسعه زیرساخت‌های بازی‌سازی و فضای رقابتی سالم برای فعالان حوزه بازی‌های دیجیتال و تولید

بازی‌های بومی با محتوای فرهنگی و آموزشی مناسب کودکان. با وجود این، نهاد مذکور در عمل نتوانسته حق بازی دیجیتال کودکان را تضمین کند و محتوای برخی بازی‌ها برای کودکان مضر می‌باشد. بازی‌های فعلی اغلب غیربومی است و برای آموزش خانواده‌ها نیز اقدام مؤثری انجام نشده است.

مقررات گمرکی

مطابق مقررات گمرکی واردات اسباب‌بازی‌هایی که مغایر با فرهنگ ایرانی-اسلامی باشند، مانند عروسک‌هایی با نشانه‌های غیر اسلامی، اسباب‌بازی‌های خشونت‌آمیز، یا دارای تصاویر نامناسب، ممنوع است. همچنین اسباب‌بازی‌های فاقد علامت استاندارد یا آدرس سازنده مجاز به عرضه نیستند (راهنمای ترخیص اسباب‌بازی و تعرفه‌های گمرکی).

در تحلیل نظام قانونی ایران باید گفت اگرچه ایران به کنوانسیون حقوق کودک پیوسته، اما ماده ۳۱ این کنوانسیون هرچند طبق ماده ۹ قانون مدنی قابلیت استناد قضایی دارد، اما در قوانین داخلی ضمانت نقض آن مشخص نشده و برای نقض این حق، جرم‌انگاری نشده است. اجرای قواعد موجود نیز با چالش‌های اجرایی مواجه هستند. برنامه‌های دولتی عمدتاً بر آموزش رسمی یا ممنوعیت کار کودک تمرکز دارند، در حالی که ایجاد فضاهای بازی ایمن و قابل دسترس برای کودکان، به ویژه در مناطق محروم، مغفول مانده است. همچنین بسیاری از خانواده‌ها و نهادهای آموزشی، بازی را به عنوان یک «حق» ضروری برای کودکان نمی‌شناسند و آن را در اولویت قرار نمی‌دهند. این موضوع در مورد کودکان کار و مناطق کم‌برخوردار شدیدتر است.

۲-۲. تحلیل حق بازی کودکان در نظام قضایی ایران

به دلیل نبود قوانین صریح، پرونده‌های قضایی مستقیمی با موضوع «نقض حق بازی کودکان» در سیستم قضایی ایران گزارش نشده است. با این حال، حمایت‌های قضایی از کودکان در قالب قوانین کلی‌تر مانند قانون حمایت از اطفال و نوجوانان و مقررات مربوط به دادرسی کیفری ویژه اطفال و نوجوانان صورت می‌گیرد. در این چارچوب‌ها، اصل محرمانه بودن پرونده‌های

کودکان و جلوگیری از انتشار اطلاعات آنان به عنوان یکی از حقوق مهم کودکان مورد تأکید است تا از آسیب‌های روانی و اجتماعی جلوگیری شود (راسته، مهرا و نعمتی، ۱۴۰۳: ۱۴۹). همچنین، دادرسی کیفی ویژه اطفال با هدف رعایت شرایط خاص روحی، روانی و اجتماعی کودکان و نوجوانان، با حضور مشاور و مددکار و در دادگاه‌های تخصصی یا شعب خاص انجام می‌گیرد (نجفی توانا، ۱۳۹۴: ۱۱۱). این نظام قضایی تلاش می‌کند ضمن رسیدگی به جرایم مرتبط با کودکان، از حقوق بنیادین آنان حمایت کند، اما حق بازی به عنوان یک حق مستقل و موضوع پرونده‌های قضایی خاص، هنوز در قوانین و رویه‌های قضایی ایران جایگاه مشخصی ندارد.

الف- حوادث مربوط به شهربازی‌ها

بیشتر پرونده‌های قضایی در ایران درباره آسیب دیدن کودکان در شهربازی‌ها ثبت شده است که اغلب ناشی از نقص ایمنی تجهیزات بازی یا ضعف نظارت بر استانداردسازی این اماکن است. در یک مورد سقوط تاب زنجیری در پارک کوهپایه شیراز منجر به مصدوم شدن پنج نفر شد و پرونده قضایی برای بررسی علت حادثه تشکیل گردید. در پرونده‌ای دیگر حادثه سقوط دو کودک از ترن هوایی در پارک شادی یزد که آسیب شدید جسمی به کودکان وارد کرد، منجر به صدور کیفرخواست شده است. همچنین سقوط یک کودک در شورابیل اردبیل که منجر به فوت وی شد و پرونده قضایی با بررسی کارشناسی در جریان است. این پرونده‌ها معمولاً با موضوع قصور در رعایت استانداردهای ایمنی، مسئولیت مدنی و کیفری مدیران شهربازی‌ها و تولیدکنندگان تجهیزات پیگیری می‌شوند.

ب- حوادث مربوط به بازی‌های خانگی

در ایران، پرونده‌های قضایی مرتبط با صدمه دیدن کودکان حین بازی عمدتاً حول محور ایراد صدمه بدنی غیرعمد یا عمدی و مطالبه دیه شکل می‌گیرند (لامع، داورزنی و لطفی، ۱۳۹۹: ۵۰). در یک پرونده، کودکی هنگام بازی با تیروکمان به چشم همبازی خود آسیب جدی وارد می‌کند و خانواده کودک آسیب‌دیده شکایت کرده و خواستار پرداخت دیه از سوی ولی قهری ضارب می‌شوند. دادگاه با بررسی اظهارات شهود و نظریه پزشکی قانونی، موضوع را بررسی

و با توجه به سن ضارب و شرایط پرونده، تصمیم‌گیری می‌کند (شعبه ۱۰۹ دادگاه عمومی جزایی تهران، ۲۷/۲/۹۵). در پرونده دیگر کودک پنج‌ساله‌ای حین بازی خاک به چشم همبازی خود می‌پاشد و این حادثه منجر به آسیب چشم و شکایت خانواده مصدوم شده است. بر اساس قانون جدید مجازات اسلامی، حکم جلب برای کودک صادر شده اما با مداخله رئیس دادگستری استان، اجرای حکم متوقف شده و پیگیری پرداخت خسارت از طریق ستاد دیه در دستور کار قرار گرفته است (خبرگزاری مهر، ۱ اردیبهشت ۱۳۹۵).

ج- حوادث مربوط به بازی در مدارس

در پرونده‌ای کودک ۸ ساله‌ای در حین بازی در مدرسه به چشم همکلاسی خود آسیب می‌رساند و مسئولان مدرسه در مقام دفاع مدعی می‌شوند که مسئولیت حفاظت از دانش‌آموزان بر عهده آن‌ها نیست. هیئت عالی قضایی با بررسی کارشناسی، مسئولیت مدنی جبران خسارت را متوجه اولیای مدرسه یا ضارب می‌داند (سامانه نشست‌های قضایی، ۱۳۹۷). بر اساس قوانین کیفری ایران، کودکان مسئولیت کیفری ندارند و پرداخت دیه بر عهده ولی قهری یا عاقله است، اما در صورت وقوع صدمه، مسئولیت مدنی طبق ماده ۱۲۱۶ قانون مدنی با خود کودک است و باید از اموال وی پرداخت شود مگر آنکه ولی یا سرپرست وی در نگهداری از صغیر تقصیر کرده باشد.

۳. تحلیل حقوق کودک بر بازی در نظام حقوقی آمریکا

حقوق کودک بر بازی در قوانین و دادگاه‌های آمریکا ترکیبی از تعهدات بین‌المللی، قوانین فدرال و ایالتی و رویه‌های قضایی است که به‌طور فزاینده‌ای به اهمیت بازی در رشد سالم کودکان توجه دارند. اگرچه آمریکا هنوز کنوانسیون حقوق کودک سازمان ملل (CRC) را به صورت رسمی تصویب نکرده، اما بسیاری از اصول آن، به ویژه ماده ۳۱ که حق بازی و تفریح کودکان را تضمین می‌کند، در سیاست‌ها و برنامه‌های ملی مورد توجه قرار گرفته است. نهادهای مدنی و حرفه‌ای مانند انجمن آمریکایی پزشکی کودکان (AAP) بازی را به عنوان یک ضرورت برای رشد مغزی، مهارت‌های اجتماعی و سلامت روان کودکان توصیه می‌کنند.

اگرچه پرونده‌های قضایی مستقیمی که صرفاً به نقض حق بازی کودکان پرداخته باشند محدود است، اما قضات و نهادهای قضایی در دعاوی مرتبط با حقوق کودک، به اهمیت بازی به عنوان بخشی از رشد سالم و حق کودک توجه می‌کنند. به‌ویژه در دعاوی مربوط به سوءاستفاده، بی‌توجهی یا شرایط نامناسب زندگی کودکان، محرومیت از بازی و تفریح به عنوان یکی از عوامل آسیب‌زا در نظر گرفته می‌شود. با وجود پیشرفت‌های قانونی و فرهنگی، نابرابری در دسترسی به فضاهای بازی ایمن و مناسب میان کودکان مناطق مختلف و اقشار کم‌درآمد همچنان یک چالش است. برنامه‌های حمایتی و آموزشی، همراه با قوانین حمایتی، در تلاشند این شکاف را کاهش دهند و بازی را به عنوان حق اساسی کودکان تثبیت کنند. حقوق کودک بر بازی در آمریکا به صورت غیرمستقیم اما مؤثر از طریق قوانین ایالتی، سیاست‌های ملی و توصیه‌های حرفه‌ای تضمین شده است. تمرکز بر ایجاد فضاهای بازی امن، حمایت از استقلال معقول کودکان در بازی، آموزش مربیان و والدین و تأکید بر مشارکت کودکان در طراحی فعالیت‌ها، از مهم‌ترین مصادیق این حمایت‌ها هستند. این چارچوب‌ها ضمن تأمین رشد همه‌جانبه کودکان، به کاهش آسیب‌های روانی و اجتماعی ناشی از محرومیت از بازی کمک می‌کنند.

۳-۱. تحلیل حق بازی کودکان در نظام قانونی آمریکا

قوانین حقوق کودکان در آمریکا به طور مستقیم حق بازی کودکان را به صورت یک حق مستقل و مشخص در قالب یک قانون فدرال جامع تعریف نکرده‌اند، اما حمایت‌هایی از این حق در قالب قوانین ایالتی، سیاست‌های آموزشی، برنامه‌های ورزشی و مقررات مربوط به فضای بازی و تفریح کودکان وجود دارد. به عنوان نمونه، برخی ایالات قوانینی تحت عنوان «قانون استقلال معقول در دوران کودکی» تصویب کرده‌اند. همچنین، برنامه‌ها و منشورهایی مانند «منشور حقوق کودکان در ورزش» توسط مؤسسات معتبر مانند اسپن تدوین شده که حقوق کودکان در ورزش و بازی را شامل دسترسی به محیط‌های امن، مربیان آموزش‌دیده، فرصت‌های برابر و مشارکت فعال کودکان در برنامه‌ریزی فعالیت‌ها تضمین می‌کند (The

(American Association for the Child's Right to Play - IPA USA).

قانون استقلال منطقی در دوران کودکی

در آمریکا، اگرچه کنوانسیون حقوق کودک به دلیل مخالفت محافظه‌کاران و سیاست‌کلی آمریکا در عدم تصویب معاهدات بین‌المللی مربوط به حقوق بشر، به صورت رسمی تصویب نشده است، اما حق بازی کودکان از طریق قوانین، سیاست‌ها و برنامه‌های متعددی مورد حمایت قرار گرفته است. قوانین ایالتی و محلی آمریکا تلاش می‌کنند تا کودکان به فضاهای بازی امن، سالم و متناسب با رشد خود دسترسی داشته باشند. برخی ایالات به والدین اجازه می‌دهند کودکان را با استقلال معقول برای بازی در فضای باز رها کنند. قانون مذکور در برخی ایالات آمریکا، چارچوبی قانونی است که به والدین اجازه می‌دهد کودکان خود را با سطحی از استقلال معقول برای انجام فعالیت‌هایی مانند بازی در فضای باز یا رفت‌وآمد تنها رها کنند، بدون آنکه والدین به اتهام سهل‌انگاری یا بی‌توجهی به کودک متهم شوند. محتوای اصلی این قانون شامل موارد زیر است: الف- تعریف استقلال معقول کودکان: قانون مشخص می‌کند که کودکان در سنین معین می‌توانند به طور مستقل در محیط‌های امن بازی کنند یا فعالیت‌هایی را انجام دهند که قبلاً ممکن بود به دلیل نگرانی‌های قانونی یا اجتماعی محدود شود. ب- حمایت از والدین در برابر اتهامات قانونی: این قانون والدین را در مقابل اتهاماتی مانند سهل‌انگاری محافظت می‌کند، به شرطی که کودک در شرایطی معقول و ایمن بازی یا فعالیت کند. ج- تأکید بر تعادل میان حفاظت و استقلال: قانون تلاش می‌کند بین نیاز به حفاظت از کودکان و حق آن‌ها برای بازی آزاد و کسب تجربه‌های مستقل تعادل برقرار کند. د- تعیین محدوده سنی و شرایط محیطی: برخی ایالات محدوده سنی و شرایط محیطی خاصی را برای اعمال این استقلال معقول تعیین کرده‌اند که معمولاً شامل بازی در محیط‌های امن و تحت نظر غیرمستقیم است. ه- حمایت از بازی در محیط‌های ورزشی و تفریحی. لازم به ذکر است این قانون به صورت فدرال وجود ندارد بلکه در برخی ایالات به تصویب رسیده است (Reasonable Childhood Independence).

منشور حقوق کودکان در ورزش

حقوق کودکان در بازی مطابق منشور حقوق کودکان در ورزش آمریکا بر چند اصل کلیدی تأکید دارد که هدف آن تضمین محیطی امن، عادلانه و فراگیر برای کودکان است تا بتوانند به شکلی سالم و متناسب با رشد خود در فعالیت‌های ورزشی و بازی شرکت کنند. این منشور شامل موارد زیر است: الف- امنیت و سلامت: کودکان حق دارند در محیطی ایمن و عاری از هرگونه سوءاستفاده، خشونت و بی‌توجهی به فعالیت ورزشی و بازی بپردازند؛ ب- مشارکت فعال و حق انتخاب؛ ج- برابری و فراگیری؛ د- رشد مهارت‌ها و لذت بردن؛ ه- حمایت در برابر سوءاستفاده: منشور بر حمایت از کودکان در برابر انواع سوءاستفاده‌های جسمی، روانی و استثمار تأکید دارد و سازمان‌های ورزشی موظف به ایجاد سازوکارهای محافظتی هستند (Children's Bill of Rights in Sports). لازم به ذکر است منشور فوق الزام‌آور نیست مگر آنکه توسط قوانین فدرال یا ایالتی به شکل قانون درآید.

قوانین مربوط به بازی دیجیتال

با توجه به اهمیت فضای دیجیتال در زندگی کودکان، قوانین و سیاست‌ها به توسعه بازی‌های دیجیتال متناسب با سن کودکان و ترویج سواد بازی‌های دیجیتال توجه دارند تا بازی‌های دیجیتال به رشد سالم کودکان کمک کنند و از آسیب‌های احتمالی جلوگیری شود. اکثر این مقررات الزام‌آور است و شخص خاصی با جریمه نقدی مجازات می‌شود. مهم‌ترین قوانین و نظام‌های نظارتی عبارتند از: الف- سیستم رده‌بندی: یک سازمان غیردولتی وظیفه رده‌بندی سنی بازی‌های رایانه‌ای را بر عهده دارد و بازی‌ها را بر اساس محتوایی مانند خشونت، محتوای جنسی، زبان نامناسب و مصرف مواد مخدر به گروه‌های سنی مختلف تقسیم می‌کند. این رده‌بندی به والدین کمک می‌کند تا بازی‌های مناسب سن فرزندان خود را انتخاب کنند. با سیستم رده‌بندی و قوانین تبلیغاتی، والدین ابزارهای لازم برای کنترل و نظارت بر بازی‌های فرزندان را دارند (ESRB (Entertainment Software Rating Board); ب- قوانین ایالتی محدودکننده فروش بازی‌های خشونت‌آمیز به کودکان: برخی ایالت‌ها مانند ایندیانا، میزوری و واشنگتن قوانینی تصویب کرده‌اند که فروش بازی‌های خشونت‌آمیز یا

دارای محتوای نامناسب به افراد زیر سن قانونی را ممنوع می‌کند؛ ج- قوانین حقوق مالکیت فکری و تبلیغات: قوانین کپی‌رایت کمیسیون تجارت فدرال برای جلوگیری از تبلیغات فریبنده و تضمین شفافیت در عرضه بازی‌ها اجرا می‌شوند (Posner, 1969, p47)؛ د- قوانین جدید در زمینه مالکیت دیجیتال: اخیراً قوانینی تصویب شده که فروشگاه‌های بازی‌های دیجیتال را ملزم می‌کند به صورت شفاف اعلام کنند که کاربران مالک کامل بازی نیستند و دسترسی به محتوا ممکن است لغو شود. ه- قوانین حفاظت از کودکان در فضای دیجیتال: قوانینی مانند قانون COOPA (حفاظت از حریم شخصی کودکان در فضای آنلاین)، قانون CIPA (حفاظت از کودکان در اینترنت) و قانون COPA (محدودیت دسترسی کودکان به محتوای مضر آنلاین) به منظور حمایت از کودکان در بازی‌های دیجیتال تصویب شده‌اند که بخشی از حق بازی سالم و ایمن کودکان را پوشش می‌دهند.

مقررات آموزش و پرورش آمریکا

مقررات مذکور حمایت‌های متعددی از حق بازی کودکان ارائه می‌دهند که عمدتاً در قالب سیاست‌ها و برنامه‌های آموزشی و تربیتی در مدارس و مراکز پیش‌دبستانی اجرا می‌شود. این حمایت‌ها شامل موارد زیر است: الف- تأکید بر آموزش غیررسمی و بازی‌محور در دوره‌های پیش‌دبستانی و ابتدایی؛ ب- فراهم آوردن فضاهای بازی ایمن و مناسب در مدارس؛ ج- ترویج مشارکت فعال کودکان در انتخاب بازی‌ها و فعالیت‌ها؛ د- حمایت از توسعه مهارت‌های زندگی و اجتماعی از طریق بازی، ه- ایجاد محیط آموزشی مثبت، امن و بدون خشونت؛ و- انعطاف‌پذیری و توجه به نیازهای فردی کودکان. مقررات آموزش و پرورش آمریکا حق بازی را به عنوان یکی از حقوق مستقل و نیازهای اساسی کودکان شناخته و با ایجاد زیرساخت‌ها، برنامه‌های آموزشی و سیاست‌های حمایتی، زمینه تحقق این حق را در محیط‌های آموزشی فراهم می‌کنند (Elementary and Secondary Education Act - ESEA, Individuals with Disabilities Education Act - IDEA).

قانون ایمنی آنلاین کودکان (KOSA) و قانون حفاظت از کودکان آنلاین آمریکا (COPPA)

این قوانین حمایت‌های مهمی از حق بازی کودکان در فضای مجازی ارائه می‌دهند و از منظر «بازی سالم»، «بازی متناسب با رشد»، یا «بازی بدون آسیب» به تحقق حق بازی کودکان کمک می‌کنند. این حمایت‌ها شامل موارد زیر است: الف- حفاظت از حریم خصوصی کودکان زیر ۱۳ سال: قوانین فوق وبسایت‌ها و خدمات آنلاین را ملزم می‌کند که قبل از جمع‌آوری اطلاعات شخصی کودکان زیر ۱۳ سال، رضایت قابل تأیید والدین را دریافت کنند. در اصلاحات جدید قانون (COPPA ۲۰۰۲) و قانون ایمنی آنلاین کودکان (KOSA)، سن حفاظت از کودکان به زیر ۱۷ سال افزایش یافته و تبلیغات هدفمند به کودکان ممنوع شده است. این تدابیر به کاهش خطرات روانی و اجتماعی ناشی از بازی‌های آنلاین و فضای مجازی کمک می‌کند. ب- مقابله با قلدری آنلاین و استعمار جنسی: قانون فوق پلتفرم‌های آنلاین را موظف می‌کند تا اقدامات لازم برای کاهش خطراتی مانند قلدری آنلاین، استعمار جنسی و تبلیغات مواد مخدر را انجام دهند و از تماس بزرگسالان ناشناس با کودکان جلوگیری کنند؛ ج- محدودسازی اشتراک‌گذاری موقعیت مکانی و توصیه‌های شخصی‌سازی شده؛ ه- ایجاد فضای بازی سالم و ایمن در فضای دیجیتال. قانون حفاظت از کودکان آنلاین آمریکا با ایجاد چارچوب‌های قانونی برای حفظ حریم خصوصی، ایمنی و سلامت روان کودکان در فضای مجازی، به حمایت از حق بازی کودکان در محیط‌های دیجیتال کمک می‌کند و زمینه بازی سالم، ایمن و متناسب با رشد آنان را فراهم می‌آورد.

قوانین ایالتی آمریکا

در آمریکا، مقررات ایالتی در زمینه حق بازی کودکان متنوع و عمدتاً بر ایجاد فضای امن، حمایت از استقلال معقول کودکان در بازی و تضمین دسترسی به فرصت‌های بازی متمرکز است. مهم‌ترین حمایت‌ها و ویژگی‌های این مقررات عبارتند از: الف- ایجاد و حفظ فضاهای بازی ایمن و استاندارد: این موضوع شامل نظارت بر استانداردهای ایمنی و الزام شهرداری‌ها و مراکز تفریحی به رعایت آن‌ها است. ب- حمایت از بازی در محیط‌های آموزشی و ورزشی؛ ج- محدودیت دسترسی کودکان به محتوای مضر در فضای دیجیتال؛ د- مبارزه با کار کودک

و حمایت از اوقات فراغت کودکان: قوانین ایالتی در زمینه کار کودکان و ساعات کاری آن‌ها، به گونه‌ای تنظیم شده که کودکان فرصت کافی برای بازی و تفریح داشته باشند و از کارهای خطرناک یا طولانی مدت محافظت شوند. در این حوزه ایالت‌های کالیفرنیا، نیویورک و واشنگتن پیشرو هستند.

مقررات و استانداردهای ایمنی اسباب‌بازی

استاندارد ASTM F963 استاندارد اصلی ایمنی اسباب‌بازی در آمریکا است که توسط انجمن آزمایش و مواد آمریکا (ASTM) تدوین شده و شامل معیارهای فیزیکی، مکانیکی، شیمیایی، اشتعال‌پذیری و سایر ویژگی‌های ایمنی اسباب‌بازی‌ها می‌شود. تولیدکنندگان و واردکنندگان اسباب‌بازی باید این استاندارد را رعایت کنند تا محصولشان مجاز به عرضه در بازار باشد (ASTM F963 Standard and CPSC Guidelines). کمیسیون ایمنی محصولات مصرفی آمریکا (CPSC) نظارت بر اجرای استانداردهای ایمنی اسباب‌بازی را بر عهده دارد و اسباب‌بازی‌های تولید داخل و وارداتی را کنترل می‌کند. اسباب‌بازی‌هایی که برای کودکان زیر ۳ سال طراحی شده‌اند، باید الزامات سخت‌گیرانه‌تری از نظر اندازه قطعات، مواد غیرسمی و مقاومت در برابر اشتعال داشته باشند. استاندارد ISO 8124 که الگوبرداری شده از ASTM F963 و استانداردهای اتحادیه اروپا (EN 71) است، معیارهای ایمنی ساختاری، شیمیایی و مکانیکی اسباب‌بازی‌ها را تعریف می‌کند و در برخی موارد توسط شرکت‌های آمریکایی نیز رعایت می‌شود (ISO 8124 Toy Safety Standard). ضمانت اجرای نقض مقررات فوق ممنوع کردن محصول یا جمع‌آوری آن، اعمال جریمه و جبران خسارت می‌باشد.

مقررات و استانداردهای تجهیزات و محیط‌های بازی

استاندارد ASTM F1487 مربوط به ایمنی تجهیزات بازی در پارک‌ها و فضاهای عمومی است و شامل مشخصات ایمنی برای تاب‌ها، سرسره‌ها، الاکلنگ‌ها و سایر تجهیزات بازی بدون برق می‌شود (ASTM F1487 Standard for Outdoor Play Equipment and Parks). این استاندارد برای اماکن عمومی مانند مدارس، مهدکودک‌ها، پارک‌ها و مراکز خرید کاربرد دارد و هدف آن کاهش خطرات فیزیکی برای کودکان است. علاوه بر اسباب‌بازی (ISO 8124 Toy Safety)

این کمیسیون دستورالعمل‌هایی برای طراحی و نگهداری ایمن زمین‌های بازی ارائه می‌دهد که شامل سطوح جذب ضربه، فاصله تجهیزات و علائم هشدار است (ASTM F963 Standard and CPSC Guidelines). رعایت این استانداردها از منظر «بازی ایمن»، «دسترسی برابر»، یا «حفاظت از سلامت روانی کودک» به تحقق حق بازی کودک کمک می‌کند.

بازی‌های رایانه‌ای در آمریکا تحت نظارت سازمان‌های فرهنگی و رسانه‌ای قرار دارند که رده‌بندی سنی و محتوایی بازی‌ها را تعیین می‌کند (ESRB-Entertainment Software Rating Board). همچنین قوانین مربوط به حفظ حریم خصوصی کودکان (COPPA) و مقررات مربوط به محتوای مناسب کودکان توسط نهادهای فدرال اجرا می‌شود. از نظر ایمنی فیزیکی، بازی‌های رایانه‌ای معمولاً مشمول مقررات سخت‌گیرانه‌ای مانند اسباب‌بازی‌ها نیستند، اما توجه به محتوای روانی و اجتماعی آن‌ها در قوانین ایالتی و فدرال مورد توجه است. در مجموع، قوانین آمریکا با تمرکز بر ایجاد فضاهای بازی امن، حمایت از استقلال کودکان، آموزش مربیان و خانواده‌ها و ترویج بازی‌های سالم، تلاش می‌کنند حق بازی کودکان را به صورت عملی و گسترده تضمین کنند، هرچند چالش‌هایی مانند نابرابری در دسترسی به فضاهای بازی همچنان وجود دارد.

۲-۳. تحلیل حق بازی کودکان در نظام قضایی آمریکا

در زمینه حق بازی کودکان در آمریکا، پرونده‌های قضایی مستقیمی که صرفاً به نقض این حق پرداخته باشند، به صورت مشخص و فراگیر گزارش نشده‌اند و حق بازی به عنوان یک حق قابل استناد به صراحت مطرح نشده است. در برخی از پرونده‌های قضایی دادگاه به حفظ مکان‌های بازی کودکان تأکید کرده است. برخی دعاوی قضایی به محدودیت‌های بیش از حد در بازی کودکان در مدارس اشاره دارند که می‌تواند به نقض حق بازی و آزادی کودکان منجر شود. این موارد معمولاً حول قوانین ایالتی و سیاست‌های مدرسه درباره زمان و نوع بازی‌ها شکل می‌گیرند (Smith v. Los Angeles Parks Department, 2015). با این حال، برخی پرونده‌ها و موضوعات مرتبط با حقوق کودکان در آمریکا وجود دارند که به طور غیرمستقیم با حق

بازی و شرایط کودکان مرتبطانند.

الف- پرونده‌های آزار جنسی در محیط بازی و کار

یک نمونه برجسته پرونده قضایی در آمریکا با موضوع آزار جنسی در مکان‌های بازی کودکان، پرونده سنترال پارک ۵ (Central Park Five) است. این پرونده نمونه‌ای از آزار جنسی در محیط‌های عمومی و تفریحی کودکان است که توجه گسترده‌ای را به موضوع امنیت و حفاظت کودکان در مکان‌های بازی و پارک‌ها جلب کرد. پرونده‌های مربوط به کار کودکان به نقض حقوق بنیادین آنان از جمله حق بازی اشاره دارند. در برخی ایالات آمریکا، کودکان حتی از سنین پایین می‌توانند در دادگاه بزرگسالان محاکمه شوند و کیفرهایی مانند حبس ابد برای آنان صادر شود که این موضوع نقض حقوق کودکان و محرومیت آنان از شرایط رشد طبیعی از جمله بازی است (The Joe Lygon Case, 1953).

ب- پرونده‌های مربوط به ایمنی تجهیزات بازی

پرونده‌های قضایی مربوط به ایمنی تجهیزات بازی در آمریکا عمدتاً حول حوادث ناشی از نقص فنی یا عدم رعایت استانداردهای ایمنی در شهربازی‌ها و پارک‌های تفریحی شکل گرفته‌اند. در پرونده «کنن بال لوپ» یک دستگاه بازی به دلیل ساختار غیرایمن و نقص‌های فنی، در مدت کوتاهی چندین حادثه منجر به ۶ کشته و چندین زخمی داشت که پرونده‌های قضایی متعددی علیه بهره‌برداران و سازندگان آن تشکیل شد. در آمریکا، سازمان‌های استاندارد و ایمنی مانند OSHA قوانین سخت‌گیرانه‌ای برای ایمنی تجهیزات بازی وضع کرده‌اند که شامل بازرسی‌های دوره‌ای، الزام به رعایت استانداردهای فنی و مجازات متخلفان است. در پرونده وارگاس علیه شهر استاکتون، خانواده‌ای از کودکان که در پارکی آسیب دیده بودند، علیه شهرداری شکایت کردند. دادگاه بر اهمیت ایمنی تجهیزات بازی در پارک‌ها و مسئولیت شهرداری‌ها در نگهداری ایمن می‌پردازد. در این پرونده، شاکیان که کودکان خردسال بودند، ادعا کردند که شهرداری در نگهداری و نظارت بر تجهیزات بازی پارک کوتاهی کرده و این کوتاهی منجر به آسیب دیدن آن‌ها شده است. دادگاه در بررسی پرونده به مسئولیت مدنی شهرداری‌ها در فراهم کردن محیط‌های بازی ایمن برای کودکان و رعایت استانداردهای ایمنی

تجهیزات بازی تأکید کرد. این پرونده نمونه‌ای از دعاوی قضایی است که نشان می‌دهد شهرداری‌ها و نهادهای مسئول باید به طور مستمر تجهیزات بازی را کنترل و نگهداری کنند تا از وقوع حوادث و آسیب‌های احتمالی برای کودکان جلوگیری شود (Vargas v. City of Stockton, 2017). در پرونده دو علیه شهرداری بالتیمور بر موضوع ایمنی محیط‌های بازی و مسئولیت اداره شهری در نگهداری ایمن تجهیزات بازی تأکید دارد. در این پرونده، شاکیان مدعی شده‌اند که کوتاهی شهرداری در حفظ ایمنی تجهیزات بازی پارک‌ها موجب آسیب دیدن کودکان شده است و دادگاه نیز بر مسئولیت شهرداری‌ها در فراهم کردن محیط‌های بازی ایمن برای کودکان تأکید کرده است (Doe v. City of Baltimore, 2013). در سال ۲۰۱۹، شرکت اسباب‌بازی‌سازی فیشر-پرایس به دلیل تولید محصولی که باعث مرگ بیش از ۳۰ کودک شده بود، مجبور به جمع‌آوری داوطلبانه آن از بازار و پرداخت خسارت شد. این پرونده نمونه‌ای از مسئولیت حقوقی شرکت‌ها در قبال ایمنی اسباب‌بازی‌هاست (Ford Super Duty, 2019).

ج- پرونده‌های مربوط به بازی‌های مجازی

در حوزه فضای آنلاین، جلسه استماع سنا با حضور مدیران عامل پلتفرم‌های بزرگ برگزار شد که در آن به نقش این شرکت‌ها در حفاظت از کودکان در برابر سوءاستفاده جنسی، قلدری مجازی و آسیب‌های روانی ناشی از استفاده بیش از حد از شبکه‌های اجتماعی پرداخته شد. قانون‌گذاران خواستار پاسخگویی و اقدامات مؤثر برای تضمین ایمنی کودکان در فضای مجازی شده‌اند. همچنین، در آمریکا شکایاتی علیه شرکت‌های فناوری مطرح شده که به دلیل الگوریتم‌های اعتیادآور و محتوای مضر، سلامت روان کودکان را به خطر انداخته‌اند و دادگاه‌ها در حال بررسی مسئولیت این شرکت‌ها هستند. به طور کلی، آرای قضایی آمریکا در این حوزه‌ها بر مسئولیت قانونی تولیدکنندگان و ارائه‌دهندگان خدمات بازی و فضای دیجیتال تأکید دارند و تلاش می‌کنند با وضع استانداردهای ایمنی و نظارت دقیق، از آسیب به کودکان جلوگیری کنند.

د- پرونده‌های مربوط به تبعیض در بازی و بازی آزادانه

پرونده‌های قضایی آمریکا در خصوص تبعیض در بازی کودکان عمدتاً در چارچوب کلی‌تر

تبعیض نژادی و حقوق مدنی مطرح شده‌اند و به صورت مستقیم به حق بازی کودکان محدود نمی‌شوند، اما تأثیر قابل توجهی بر دسترسی برابر کودکان به فضاهای بازی و فعالیت‌های تفریحی دارند. در پرونده براون علیه هیئت آموزش و پرورش توپکا دیوان عالی آمریکا به لغو رسمی تفکیک نژادی در مدارس دولتی پرداخت و تأکید کرد که تفکیک نژادی تأثیر زیان‌بخشی بر کودکان رنگین‌پوست دارد. این حکم زمینه‌ساز مقابله با تبعیض سیستماتیک در آموزش و فضاهای مرتبط با کودکان، از جمله بازی و فعالیت‌های تفریحی شد (Brown v. Topeka Board of Education, 1954). رویه قضایی پلی بارگنینگ در آمریکا به شکلی ناعادلانه و تبعیض‌آمیز علیه کودکان رنگین‌پوست اعمال می‌شود که بر شرایط زندگی و فرصت‌های آنان از جمله دسترسی به بازی و رشد سالم تأثیر منفی دارد (Alschuler, 1979, p211). پرونده‌های قضایی آمریکا در خصوص حق بازی آزادانه کودکان در مدارس عمدتاً به موضوعات مرتبط با حقوق کودکان در محیط آموزشی و آزادی بازی مربوط می‌شود. پرونده‌های مشخص و مستقیمی که صرفاً به حق بازی آزادانه کودکان در مدارس پرداخته باشند محدود هستند. پرونده ناحیه آموزشی هیزل‌وود علیه کوهل‌مایر در حوزه آزادی بیان در مدارس است، اما مقولات مربوط به فعالیت‌های آزاد و آزادی‌های کودکان در محیط مدرسه را هم تحت تأثیر قرار داده است. پرونده مذکور مرزهای حقوق دانش‌آموزان در بیان مدرسه‌ای را مشخص کرد و نشان داد که مدارس می‌توانند با استناد به اهداف آموزشی، محتوا را محدود کنند. این رأی تا امروز به عنوان سند مهمی در بحث تعادل بین آزادی بیان و اختیارات آموزشی مدارس مطرح است (Hazelwood School District v. Kuhlmeier, 1988).

۴. نتیجه‌گیری

الف- یافته‌های تطبیقی

مقایسه تطبیقی حق بازی کودکان در نظام حقوقی ایران و آمریکا نشان‌دهنده تفاوت‌ها و شباهت‌های مهمی است. در ایران، حق بازی کودکان به طور مستقیم در قوانین مدون و خاص دیده نشده اما تحت پوشش کلی حقوق کودک و قوانین حمایتی مانند قانون حمایت از کودکان

و نوجوانان قرار دارد. در حوزه شهرسازی و طراحی فضاهای شهری، توجه به نیازهای کودکان و ایجاد محیط‌های بازی ایمن و مناسب در مراحل اولیه برنامه‌ریزی کمتر دیده شده و نیازمند توسعه و اصلاح است. در آمریکا، حق بازی کودکان به عنوان بخشی از حقوق مدنی و رفاهی کودکان از طریق قوانین ایالتی و فدرال حمایت می‌شود و استانداردهای ایمنی بازی و تجهیزات بازی توسط نهادهایی مانند کمیسیون ایمنی محصولات مصرفی (CPSC) و استانداردهای ASTM تدوین و اجرا می‌شود. قوانین آمریکا علاوه بر تأکید بر ایمنی فیزیکی، به موضوعات روانی و اجتماعی بازی و محیط‌های بازی فراگیر (inclusive playgrounds) نیز توجه دارند و مسئولیت نهادهای دولتی و محلی در فراهم کردن محیط‌های بازی ایمن و قابل دسترس برای همه کودکان، از جمله کودکان دارای نیازهای ویژه را مشخص می‌کنند. در این کشور توجه ویژه‌ای به پیشگیری از کودک‌آزاری و حمایت از کودکان در محیط‌های بازی و آموزشی وجود دارد که در قالب قوانین کیفی و مدنی پیگیری می‌شود.

ب- پیشنهادهای سیاستی و تقنینی

نظام حقوقی ایران در مراحل اولیه توجه به حق بازی کودک است و بیشتر به صورت کلی و غیرمتمرکز به حقوق کودکان پرداخته است. برای تحقق بهتر حق بازی در ایران، نیاز به تدوین قوانین خاص، توسعه فضاهای بازی استاندارد و توجه به کودکان دارای نیازهای ویژه و همچنین ارتقای آگاهی‌های فرهنگی و اجتماعی وجود دارد. در این راستا، تشکیل نهادهایی برای نظارت بر ایجاد فضاهای بازی و آموزش خانواده‌ها ضروری است. حق بازی کودکان در ایران علیرغم تعهدات بین‌المللی، در عمل با موانع قانونی، اجرایی و فرهنگی مواجه است. فقدان قوانین شفاف و پرونده‌های قضایی مرتبط، نشان‌دهنده نیاز فوری به بازنگری در سیاست‌گذاری‌ها و افزایش آگاهی اجتماعی است. لذا پیشنهاد می‌شود ماده زیر به قانون حمایت از اطفال و نوجوانان الحاق شود: «هر فرد یا نهادی که با سوء نیت و با اقداماتی نظیر مزاحمت، ممانعت از حق، سوء استفاده از کودک یا داده‌های وی، کار اجباری، اخاذی، کودک‌آزاری و یا با ترک فعل نظیر عدم رعایت استانداردها در محیط‌های بازی و اسباب‌بازی، حق بازی کودکان را تضییع نماید، به یک یا چند مورد از کیفی‌های درجه شش

قانون مجازات اسلامی محکوم می‌شود. در خصوص کودکان معلول، بدسرپرست و بی‌سرپرست شخص خاطی به اشد مجازات مذکور محکوم می‌شود.»

۵. منابع

۵-۱) منابع فارسی

الف) مقالات

۱. اخلاقی، آزیتا، بهرام صالح و مهدی نویدادهم (۱۳۹۹). «آینده‌پژوهی اجرای اهداف سند تحول بنیادین آموزش و پرورش در افق ۱۴۰۴»، *مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی*، ۱۰(۳۴)، صص ۵۶-۸۰.
۲. اکرمی، فروزان، بهزاد دماری و بابک عشرتی (۱۳۹۵). «تحلیل سیاست بازی کودکان ایرانی به عنوان یک مؤلفه اجتماعی مؤثر بر سلامت»، *فصلنامه پژوهشی حکیم*، ۱۹(۲)، صص ۸۹-۹۹.
۳. توکلیان، فائزه و نسترن سینایی (۱۳۹۷). «بررسی تطبیقی حقوق کودکان در شهرسازی ایران و جهان»، *نخبگان علوم و مهندسی*، ۳(۱)، صص ۶۲-۷۸.
۴. حیدری، مسعود و ناصر رضوانی جویباری (۱۳۹۸). «نقد و بررسی تطبیقی تفاوتی اجتماعی نسبت به جرم کودک‌آزاری»، *تحقیقات حقوق خصوصی و کیفری*، ۱۵(۴۱)، صص ۳۱-۵۰.
۵. راسته، مرتضی، نسرین مهرا و مژگان نعمتی (۱۴۰۳). «غیرعلنی بودن دادرسی کیفری کودکان و نوجوانان در نظام بین‌المللی حقوق بشر (با نگاهی به نظام دادرسی کیفری ایران)»، *پژوهش‌های حقوق تطبیقی*، ۲۸(۱)، صص ۱۴۹-۱۹۴.
۶. سامانه نشست‌های قضایی (۱۳۹۷). «وضعیت حقوقی آسیب دانش‌آموز توسط همکلاسی خود و احراز تقصیر مسئولین مرتبط»، *کد* ۸۶۴۱-۱۴۰۰.
۷. سید ناصری، محمد مهدی (۱۴۰۳). «شناسایی حق بر بازی به عنوان حقوق کودک و تعهدی بین‌المللی (با تأکید بر گرامیداشت اولین روز جهانی بازی توسط سازمان ملل متحد)»، *تالار گفتگوی تخصصی حقوقی و سیاسی بین‌المللی*.
۸. غمامی، سید محمد مهدی، حمید فعلی و وحید حیدری (۱۴۰۱). «ظرفیت‌سنجی نظام حقوق

- اساسی ایران جهت اجرای سند ملی حقوق کودک و نوجوان مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی»، *مطالعات راهبردی زنان*، ۲۴(۹۵)، صص ۶۳-۸۲.
۹. قبولی درافشان، سید محمدهادی، مصطفی بختیاروند و مهسا تدین سعدی (۱۴۰۰). «کودکان در محاصره اسباب بازی‌های هوشمند: حمایت از حریم خصوصی کودکان در اینترنت اسباب بازی‌ها»، *پژوهش‌های حقوق تطبیقی*، ۲۵(۱)، صص ۱۱۵-۱۴۱.
۱۰. گل شیرازی، مهدی، مرجان صفاری، مهدی نمازی زاده و محمدعلی نادری (۱۴۰۱). «مطالعه تطبیقی باشگاه‌های بازی کودکان در ایران و کشورهای منتخب»، *مطالعات مدیریت ورزشی*، ۱۳(۷۰)، صص ۲۱۹-۲۵۹.
۱۱. لامع، احسان، محسن داورزنی و رحیم لطفی (۱۳۹۹). «مسئولیت مدنی رزمی‌کاران در قبال صدمات وارده»، *پژوهش‌های حقوقی میان‌رشته‌ای*، ۱(۳)، صص ۵۰-۶۳.
۱۲. میثمی، فاطمه، آیدا آقاجانی رونقی و آرامش شهبازی (۱۳۹۹). «بهترین منفعت کودک در حقوق بین‌الملل بشر و حقوق ایران: تأملی در رویه و نظریه»، *پژوهش‌های حقوق تطبیقی*، ۲۴(۲)، صص ۱۳۹-۱۶۲.
۱۳. نجفی توانا، علی (۱۳۹۴). «سن مسئولیت کیفری اطفال در مقررات حقوق داخلی و بین‌المللی»، *پژوهش‌های حقوق تطبیقی*، ۹(۱)، صص ۱۱۱-۱۳۶.
- (ب) پایان‌نامه
۱۴. میشکارمطلق، صدیقه (۱۳۹۱). *حق بازی کردن و شاد زیستن در کودکان مطالعه تطبیقی قوانین ایران و اسناد بین‌المللی*، تهران: دانشگاه پیام نور.

۲-۵) منابع انگلیسی

A) Articles

15. Alschuler, A. W. (1979). "Plea bargaining and its history", *Law & Society Review*, 13(2), 211-245.
16. Posner, R.A. (1969). "The federal trade commission", *The University of Chicago Law Review*, 37(1), 47-89.

B) Rules

17. *ASTM International*, Standard Consumer Safety Performance Specification for Playground Equipment for Public Use, ASTM F1487.
18. ASTM International, Standard Consumer Safety Specification for Toy Safety, ASTM F963.
19. *Child Online Protection Act*, 47 U.S.C. § 231 (1998).
20. *Children's Internet Protection Act*, Pub. L. No. 106-554, 114 Stat. 2763 (2000).
21. *Children's Online Privacy Protection Act of 1998*, 15 U.S.C. §§ 6501-6506.
22. *Elementary and Secondary Education Act of 1965*, Pub. L. No. 89-10, 79 Stat. 27.
23. *Entertainment Software Rating Board (ESRB)*, Rating System (1994).
24. *Individuals with Disabilities Education Act*, 20 U.S.C. § 1400 et seq.
25. *International Organization for Standardization*, ISO 8124, Safety of Toys.
26. International Play Association USA, *The American Association for the Child's Right to Play*.
27. *Kids Online Safety Act*, S. 1409, 118th Cong. (2024).
28. *Reasonable Childhood Independence Laws*, various state statutes (2018-2023).
29. The Aspen Institute, *Children's Bill of Rights in Sports* (Project Play).
30. *U.S. Consumer Product Safety Commission (CPSC)*, Toy Safety Guidelines.

C) Cases

31. *Brown v. Board of Education*, 347 U.S. 483 (1954).
32. *Central Park Five*, 194 Misc. 2d 481 (N.Y. Sup. Ct. 2002).
33. *Commonwealth v. Ligon* (Joe Ligon Case), Pa. Ct. Com. Pl. (1953).
34. *D.L. v. Balt. City Bd. of Sch. Comm'rs*, 706 F.3d 256 (4th Cir. 2013).
35. *Doe v. City of Baltimore*, 119 F.3d 563 (4th Cir. 1997).
36. *F.F. v. City of Stockton*, No. 2:17-cv-01648-KJM-DB (E.D. Cal. 2017).
37. *Ford Super Duty Litig.*, 345 U.S. 330 (2019).
38. *Hazelwood Sch. Dist. v. Kuhlmeier*, 484 U.S. 260 (1988).
39. *Smith v. City of Los Angeles*, 190 Cal. App. 2d 112 (Cal. Ct. App. 1961).
40. *Smith v. Los Angeles Parks Dep't*, 374 F.3d 797 (9th Cir. 2004).
41. *Vargas v. City of Stockton*, No. CR-13-00553-PJH-1 (N.D. Cal. 2017)

[In Persian]:**A) Articles**

42. Akhlaqi, Azita, Bahram Saleh and Mehdi Navidadham (2019). "Future Study of the Implementation of the Goals of the Fundamental Transformation of Education in the Horizon of 1404", *Strategic Studies of Public Policy*, 10(34), pp. 56-80.
43. Akrami, Forouzan, Behzad Damari and Babak Eshrati (2016). "Analysis of Iranian Children's Political Play as a Social Component Affecting Health", *Hakim Quarterly Research Journal*, 19(2), pp. 89-99.
44. Ghamami, Seyyed Mohammad Mehdi, Hamid Fali and Vahid Heydari (2014). "Capacity Assessment of Iran's Constitutional Law System for Implementing the National Document on the Rights of Children and Adolescents Approved by the Supreme Council of the Cultural Revolution", *Women's Strategic Studies*, 24(95), pp. 63-82.
45. Gol Shirazi, Mehdi, Marjan Safari, Mehdi Namazizadeh and Mohammad Ali Nadi (2014). "A Comparative Study of Children's Play Clubs in Iran and Selected Countries", *Sports Management Studies*, 13(70), pp. 219-259.
46. Heydari, Masoud and Naser Rezvani Jooybari (2019). "Criticism and Study of Social Indifference to the Crime of Child Abuse", *Private and Criminal Law Research*, 15(41), pp. 31-50.
47. Judicial Sessions System (2018). "The Legal Status of Student Injury by His Classmate and the Determination of the Fault of Relevant Officials", Code 1400-8641.
48. Lame, Ehsan, Mohsen Davarzani and Rahim Lotfi (2010). "Civil Liability of Martial Artists for Injuries", *Interdisciplinary Legal Research*, 1(3), pp. 50-63.
49. Meysami, Fatemeh, Aida Aghajani Ronaghi and Aramesh Shahbazi (2010). "The Best Interest of the Child in International Human Rights and Iranian Law: A Reflection on Practice and Theory", *Comparative Law Research*, 24(2), pp. 139-162.
50. Najafi Tavana, Ali (2015). "The Age of Criminal Responsibility of Children in Domestic and International Law Regulations", *Comparative Law Research*, 9(1), pp. 111-136.
51. Qabooli Darafshan, Seyyed Mohammad Hadi, Mostafa Bakhtiarvand and Mahsa

- Tadayin Saadi (2014). "Children Surrounded by Smart Toys: Protecting Children's Privacy on the Internet of Toys", *Comparative Law Research*, 25(1), pp. 115-141.
52. Raste, Morteza, Nasrin Mehra and Mojgan Nemati (2014). "The Non-Publicity of Criminal Proceedings of Children and Adolescents in the International Human Rights System (With a Look at the Iranian Criminal Procedure System)", *Comparative Law Research*, 28(1), pp. 149-194.
53. Seyed Naseri, Mohammad Mehdi (2014). "Recognizing the Right to Play as a Child's Right and an International Commitment (With Emphasis on the Commemoration of the First World Play Day by the United Nations)", *International Legal and Political Specialized Forum*.
54. Tavakolian, Faezeh and Nastaran Sinai (2018). "Comparative Study of Children's Rights in Urbanization in Iran and the World", *Elites of Science and Engineering*, 3(1), pp. 62-78.

B) Thesis

55. Mishkar Motlaq, Sedighe (2012). *The Right to Play and Live Happily in Children: A Comparative Study of Iranian Laws and International Documents*, Tehran: Payam Noor University.